

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 27-28 (1992)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 27-28 (1992)

Ενορίες ζώσες και αγώνες κλήρου της πόλης Πρέβεζας επί Τουρκοκρατίας

Ιωάννης Κόλλιας

Copyright © 2022, Ιωάννης Κόλλιας

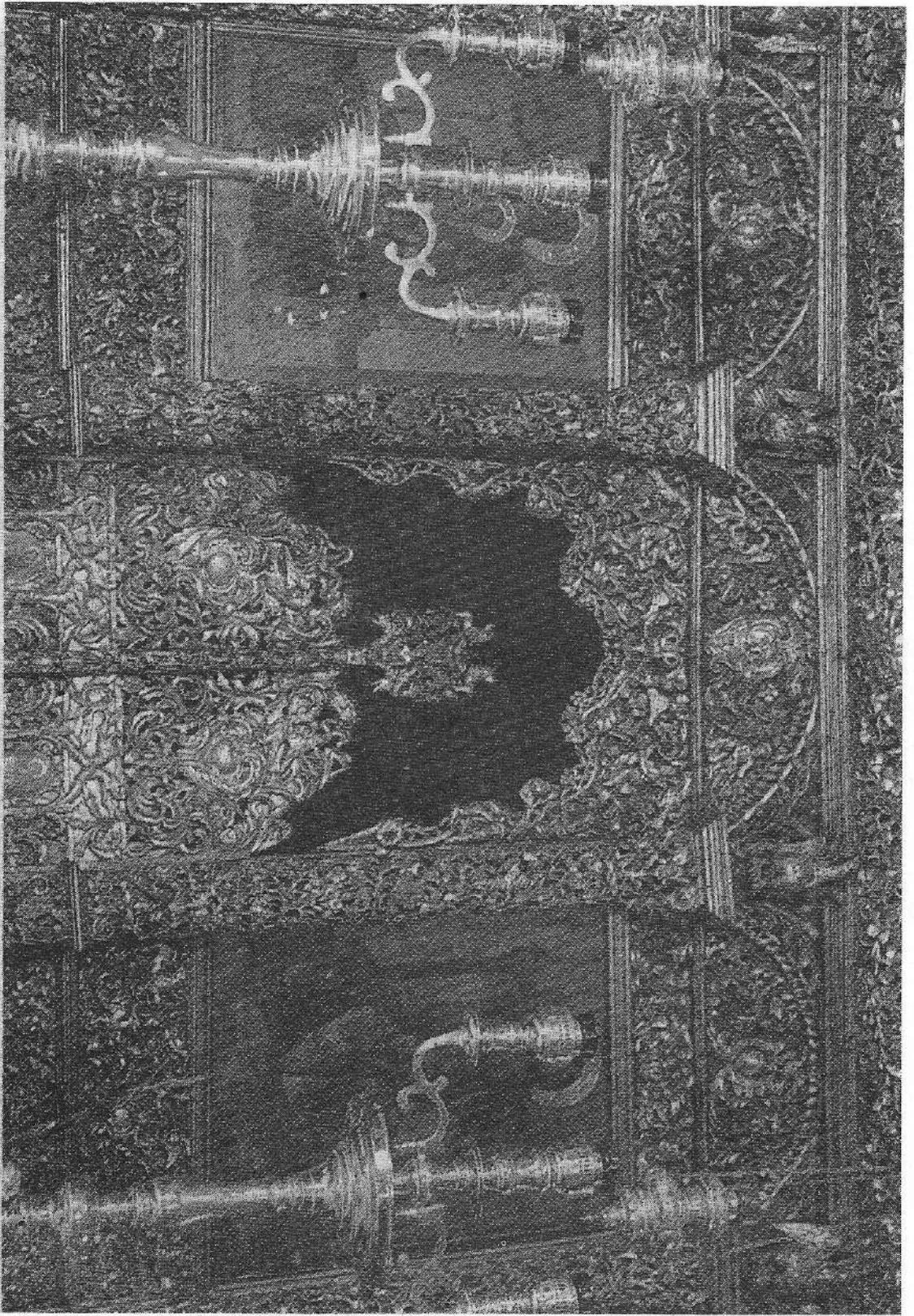

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κόλλιας Ι. (1992). Ενορίες ζώσες και αγώνες κλήρου της πόλης Πρέβεζας επί Τουρκοκρατίας. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (27-28), 79–97. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/29982>

Το Τέμπλο του Αγίου Χαράλαμπος

ΕΝΟΡΙΕΣ ΖΩΣΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΕΣ ΚΛΗΡΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

του Ιερέα Ιωάννη Αλ. Κόλλια

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ: Από το Δήμο Πρέβεζας στα πλαίσια των επετειακών λαμπρών εορτασμών «των 700 χρόνων ύπαρξης και των 80 χρόνων ελευθερίας της πόλης Πρέβεζας», μας έγινε παράκληση να γράψουμε μελέτη για τις Ιστορικές Ενορίες πόλης Πρέβεζας και τους Ήρωες Ιερείς στους αγώνες της Εθνεγερσίας.

Αλλ' ομολογουμένως εδημιούργησε άμα και βαθείας σκέψεις, αλλά και δυσχέρειες πολλές. Τούτο, γιατί, ανεξερεύνητον υπάρχει από απόψεως Ιστορικής και Εκκλησιαστικής μελέτης. Δυστυχώς δεν ευρέθη ακόμη ο κατάλληλος άνθρωπος για να συγγράψει και εκδόσει μια πλήρη, συστηματική, αυθεντική, ιστορία της πόλης Πρέβεζας.

Επί Τουρκοκρατίας η πόλις Πρέβεζα διοικείτο Εκκλησιαστικώς με τον τίτλο Πρωτοπαπά. Δεν είχε Αρχιερέα και διοικείτο τότε από την Μητρόπολη της Άρτας. Η Μητρόπολη Πρέβεζας ιδρύθηκε το 1881. Περιελάμβανε 110 Ενορίες, 15 Ιερές Μονές και 115 Ιερείς.

Η πόλις, τότε, της Πρέβεζας είχε 11 Ενορίες. Κατά την Τουρκοκρατία όλοι όσοι υπηρετούσαν στους Ιερούς Ναούς αυτής εκλέγονταν από τους Ενορίτες. Συνήρχοντο δηλαδή η εκάστη Ενορία και εξέλεγε ιερείς, διακόνους, ψάλτες, νεωκόρους και όλους εκείνους που υπηρετούσαν στους Ιερούς Ναούς.

Ο Κλήρος της πόλης Πρέβεζας δίδαξε και καλλιέργησε την πίστη και την αγάπη προς την Εκκλησία και την Πατρίδα. Αντιμετώπιζε τον φοβερό κίνδυνο της αλλαθοθρησκείας και εξισλαμισμού.

Η αληθινή θρησκευτικότης καλλιεργούμενη από τους ευσεβείς Ιερείς και τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, συνετέλεσε στην Ελπίδα και την γλυκειά προσδοκία των Πρεβεζάνων χριστιανών περί της Εθνεγερσίας και Ελευθερίας.

Παρά ταύτα, απ' όσα έχουμε υπόψη ή από αρχαιακά και σύγχρονα ιστορικά βεβαιούμεθα, θα επιχειρήσουμε - όσο είναι σ' εμάς εφικτό - να καταδείξουμε γενικά, για τις Ενορίες, τη ζωή και τον αγώνα του Κλήρου της πόλης Πρέβεζας.

ΕΝΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΠΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Η πόλη Πρέβεζα στους χρόνους της Τουρκοκρατίας είχε 11 Ενορίες. Σήμερα υπάρχουν μόνο επτά 7.

Πόθος μου παλιός ήταν να διασώσω την τοπική Ιστορία, τόσο των Ναών όσο και των Ναϊδρίων, της Μητροπολιτικής περιοχής Νικοπόλεως και Πρεβέζης. Για να γίνουν γνωστά η ανέγερση και αρχιτεκτονική των Ιερών Ναών, αν υπάρχουν τοιχογραφίες ή φορητές εικόνες, ξυλόγλυπα τέμπλα, έργα τέχνης, χειρόγραφα, κώδικες ή βιβλία και κήματα. Εδώ στη συζήτηση, με ιστορικά στοιχεία - από το προσωπικό μου αρχείο - θα περιγράψω σύντομα τις Ενορίες της πόλης Πρέβεζας.

1. Η Ενορία Αγίου Χαραλάμπους

Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και ακριβώς γύρω από το Βενετσάνικο ωρολόγιο. Κατά τον Σεραφείμ Ξερόπουλο, το 1884 είχε 1 Ιερέα και 80 οικογένειες (*Ιστορία Αρτης-Πρεβέζης 1884*, σελ. 254).

Ο ιερός ναός του Αγίου Χαραλάμπους, Μητροπολιτικός, χτίσθηκε στα 1715, πάνω στη θέση αρχαίου ναού. Είναι θαυμάσιος, καλλιτεχνικός. Πέτρινος με θολωτές πόρτες και παράθυρα. Στα 1757 χτίσθηκαν το καμπαναριό και η εξώπορτα, με τις ωραίες πέτρινες γλάστρες πάνω της.

Δίπλα, στη νοτιοανατολική πόρτα του ναού, υπάρχει από το 1885 ο τάφος του Μητροπολίτου Πρέβεζας Αμβροσίου Κωνσταντινίδου. Ήταν Ιεράρχης ικανός, με δραστηριότητα Εκκλησιαστική και Εθνική. Με δικά του χρήματα, φρόντισε και έκπυσε το 1883 λαμπρό μητροπολιτικό μέγαρο.

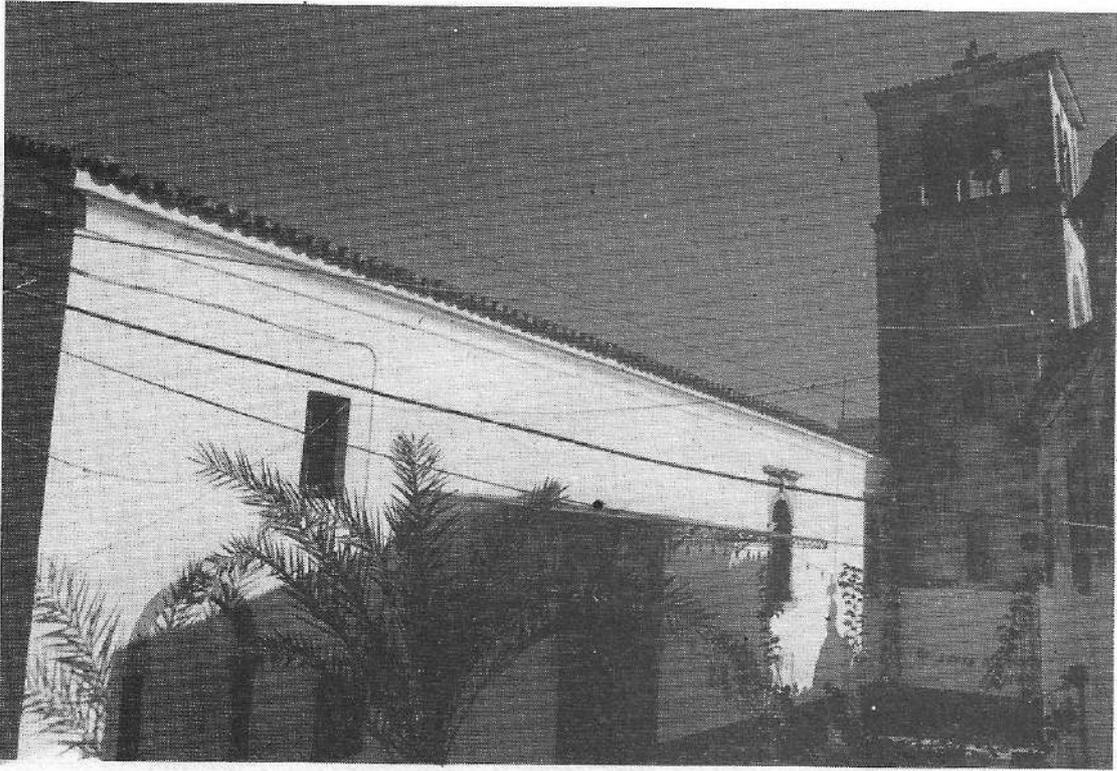
Η Εκκλησία της Ενορίας είναι μονόκλιτη Βασιλική με θολωτή οροφή και ξύλινη στέγη με βυζαντινά κεραμίδια. Εσωτερικά, έχει μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας ξυλόγλυπα: Τέμπλο με κουφοειδές σκάλισμα, άμβωνα, αρχιερατικό θρόνο, που τοποθετήθηκαν στα 1827 από την τότε Εκκλησιαστική Επιτροπή Σκέφερη, Αγόρου και Μπόρου, καθώς γράφει η επιγραφή στο τέμπλο.

Επίσης, υπάρχουν διάφορες φορητές εικόνες. Η μεγάλη ξυλόγλυπτη εικόνα «Ίδου ο Άνθρωπος» και ο καλλιτεχνικός χειροκίνητος επιτάφιος. Παράλληλα, υπάρχουν μερικές τοιχογραφίες στον κύριο ναό, με επανησιακή επίδραση και η πλατυτέρα βυζαντινή στην κόγχη του Ιερού.

Αξιόλογα είναι τα παλιά μπρούτζινα μανουάλια, οι ωραίοι πολυέλαιοι, τ' αργυρά θυματά, τ' αργυρά κι επίχρυσα δισκοπότηρα και καλυμμένα Ευαγγέλια, διάφορα βιβλία και η αργυρογλυπτική λειψανοθήκη του Αγίου Χαραλάμπους.

Στην ενορία αυτή ανήκει και το παρεκκλήσι του Αγίου Σπυρίδωνος. Ο ναϊσκος αυτός βρίσκεται στη δυτική ακτή στο Βαθύ Μαργαρώνας. Χτίσθηκε κατά το 1675 και ανεκαινίσθη το 1735 από τον προβλεπτή Πέτρο Κορνάρο, καθώς γράφει η παλιά πλάκα πάνω από την πόρτα. Καταστράφηκε από τον Ιταλικό βομβαρδισμό το 1941 και εκτίσθη το 1958 από θέμελα.

Η Ενορία του Αγίου Χαραλάμπους είχε τότε ιδιοκτησία 11 τεμάχια χωράφια με 416 ελαιόδεντρα, 4 μαγαζιά, 1 οπίπ και δύο από 1/6 μερίδιο. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 34-37).

Ο μητροπολιτικός ναός του αγίου Χαλαάμπους

2. Η Ενορία Αγίου Νικολάου

Αυτή βρίσκεται στη νοποδυτική συνοικία της πόλης, δίπλα από τον «Στρατώνα Παλαιοσάραγα» του Αλή Πασά. Επί Τουρκοκρατίας, είχε 2 Ιερείς και 170 οικογένειες (Σεραφείμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 252). Η Εκκλησία είναι μονόκλιτη Βασιλική. Χτίσθηκε πάνω σε αρχαίο Ναΐδριο. Κατά τον Σεραφείμ Ξενοπούλο, χτίσθηκε μετά το 1530 και επισκευάσθηκε το 1875 ως μαρτυρεί ενθύμηση στο *Μηνιαίο Ιουνίου* (εκδ. Δημ. Θεοδοσίου 1761, σελ. 3).

Εσωτερικώς ήταν ολόκληρη τοικογραφημένη, μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας. Ξυλόγλυπτο τέμπλο και Δεσποτικό και φορητές εικόνες. Από το δάπεδο του πρώτου αρχαίου ναού υπάρχει στην αυλή στρογγυλή ογκώδης πέτρα με ανάγλυφο μεγάλο δικέφαλο αετό. Στη Βορειοδυτική πλευρά, δίπλα στην πόρτα του ναού, υπάρχει από το 1910, ο τάφος του Μητροπολίτου Πρέβεζας Ναθαναήλ. Ο Ναθαναήλ διεκρίθη για τη μεγάλη του εκκλησιαστική και εθνική δράση. Άφησε στη διαθήκη του 400 εικοσόφραγκα για την ανέγερση σχολής στην Πρέβεζα.

Η Ενορία αυτή, είχε έξω από την πόλη ένα παρεκκλήσι, του Αγίου Πνεύματος ή της Φανερωμένης, που ιδρύθηκε από την οικογένεια Λεκατσά και χρησιμοποιήθηκε ως μοναστήρι από τον Μοναχό Νικηφόρο. Μετά το θάνατό του περιήλθε στην κατοχή της οικογένειας Λεκατσά από την Ιθάκη. Αυτή το παρεκώρησε το 1845 με χρηματική αποζημίωση στο ναό του Αγίου Νικολάου Πρέβεζας.

Επίσης είχε τότε 37 στρέμματα χωράφια, 17 τεμάχια με 1113 ελαιόδεντρα, 1 ελαιοτριβείο, 1 φούρνο ψωμιού, 2 μαγαζιά, 6 σπίπα και 1 αποθήκη. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 48-52).

3. Η Ενορία Αγίων Κων/νου και Ελένης

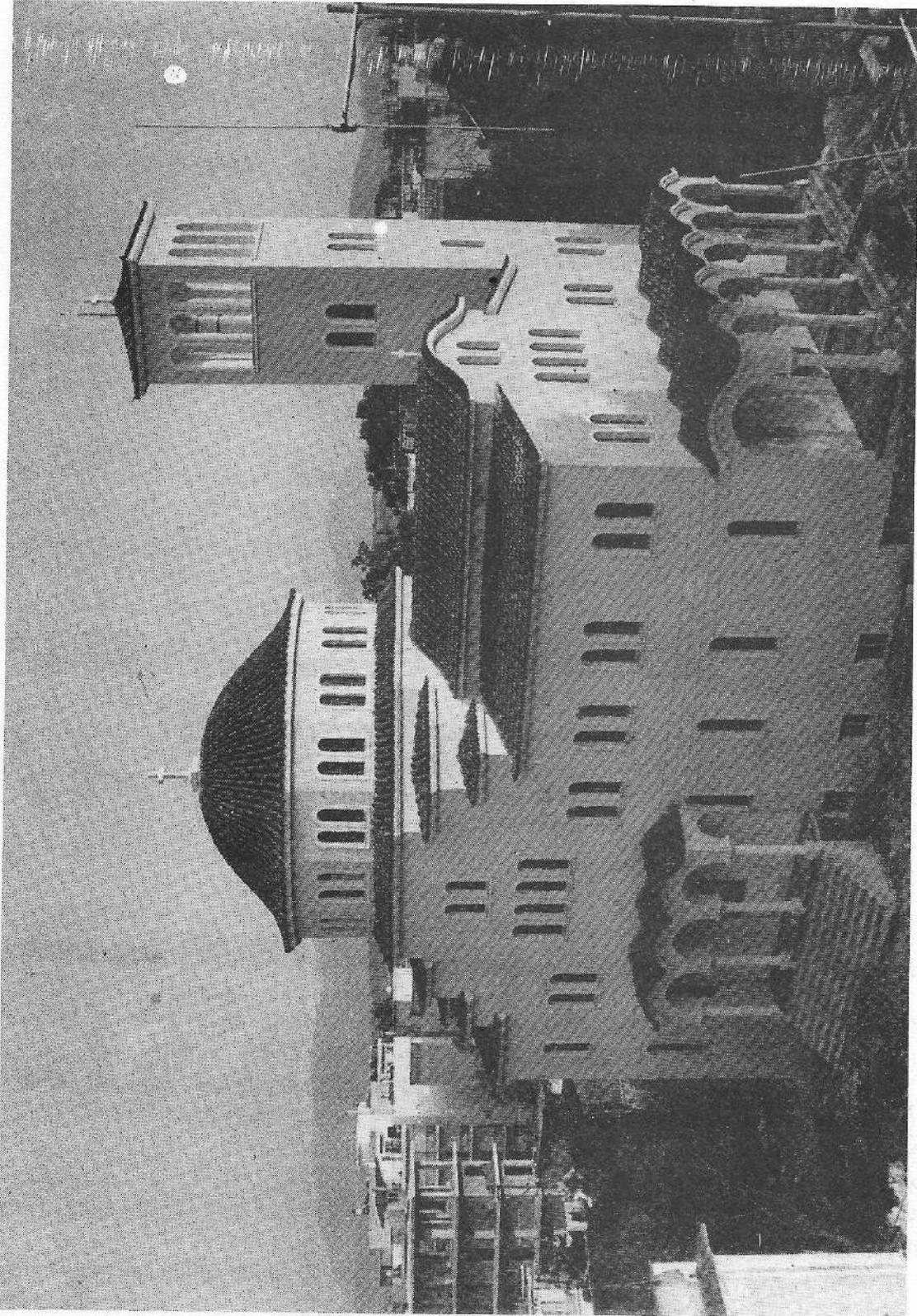
Αυτή βρίσκεται απέναντι από το «Γενί-Τζαμί» της πόλης. Είχε έναν Ιερέα και 70 οικογένειες, κατά τον Σεραφείμ Ξενοπούλο (*Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 252). Χτίσθηκε το 1742 από τον Χριστόδουλο Θερμογιάννη, που ήλθε από την Κέρκυρα στην Πρέβεζα την εποχή της Ενετοκρατίας, και στη συνέχεια παραχωρήθηκε στους Ενορίτες. Ήταν μονόκλιτη Βασιλική με ξυλόγλυπτο τέμπλο και Αρχιεραπικό Θρόνο. Δίπλα στη νότια πλευρά ήταν το πέτρινο καμπαναριό.

Κατά το 1852 ανακαινίσθηκε επιστοασία των αδελφών Μαμμάτη και προστασία του, τότε, στην Πρέβεζα προξένου της Αγγλίας Σιονέϋ Σμιθ Σάντερς, καθώς έλεγε η επιγραφή πάνω από την πόρτα της βόρειας πλευράς της Εκκλησίας. Τα εγκαίνια τελέσθηκαν το 1856.

Μέσα στο περίβολο αυτής δίδαξε και ίδρυσε σχολή το 1779 ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Είχε τεμάχιο υποκάμισο του Ιερομάρτυρος Κοσμά και αργότερα λειψανοθήκη Αγίων. Αργυρά κανδήλια και δισκοπόττρα, επίχρυσα και αργυρά Ευαγγέλια.

Η ενορία αυτή, έχει από το 1922 ως παρεκκλήσι την Αγία Παρασκευή, στη θέση «Ομέρ Πασά», κατά τον Σεραφείμ Ξενοπούλο. Επίσης, είχε κατά το κτηματολόγιο της Ιεράς Μητροπόλεως, 5 μαγαζιά, 9 σπίπα και 10 τεμάχια χωράφια με 743 ελαιόδεντρα. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 52).

Ο νέος μεγαλοπρεπής Βυζαντινός Ιερός Ναός εθεμελιώθη την 21 Μαΐου 1987 και αποπερατώθη το 1992, κατασκευασμένος ολόκληρος από μπετό. Έχει μήκος 30 και πλάτος 12 μέτρα. Ο τρούλος έχει ύψος 21 μέτρα και το Κωδωνοστάσιο ύψος 23 μέτρα. Είναι τρίκλιτος χωρητικότητας 1.000 ατόμων μαζί με το γυναικωνίτι.

Ο προσφάτως ανεγεθεις ιερός ναός αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης

4. Η Ενορία Αγίου Δημητρίου

Η παλιά Εκκλησία βρισκόταν στην παραθαλάσσια θέση της Αγοράς. Ανοικοδομήθη από θεμέλια, με δαπάνη των ευσεβών Ενοριτών. Ήταν μικρή μονόκλιτη Βασιλική. Είχε έναν Ιερέα και ως 40 οικογένειες. (Σεραφείμ Ξενόπουλου, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 253).

Ο ναός, βομβαρδίσθηκε από τους Ιταλούς το 1941 και ιδρύθηκε στη θέση αυτή το 1955 η αίθουσα διαλέξεων, Κατηχητικών Σχολείων και Βιβλιοθήκης της Ιεράς Μητροπόλεως μας.

Είχε επί Τουρκοκρατίας 5 μαγαζιά, 2 ελαιοτριβεία, 4 τεμάχια κωράφια με 380 ελαιόδεντρα, 7 στρέμματα κωράφια, 1 κήπο και 3 σπία από 1/2 μερίδιο. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 40-42). Η εκκλησία αυτή από το 1922, συγκωνεύτηκε με την Ενορία Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

5. Η Ενορία Αγίου Ιωάννη Χρυσοστόμου

Αυτή βρίσκεται στη μέση της πόλης, στη παλιά θέση «Γεφυρόπουλου», απέναντι από το Ο.Τ.Ε. Χτίσθηκε από θεμέλια το 1718 και καταστράφηκε με τον «καλασμό της Πρέβεζας» το 1798. Ανεγέρθη, κατά το 1822 από τον Λευκάδιο Ιερέα Παναγιώτη Τζουράκη ο οποίος τον ελάμπρυνε με αρχαιότατα ιερά σκεύη, άμφια και εικόνες. Μεταξύ αυτών ήταν ο αργυρούφαντος «αήρ» των ημίων δώρων, φπαγμένος το 1578, ως μαρτυρούσε η επιγραφή.

Προ του θανάτου του ο Ιερέας Παναγιώτης Τζουράκης παρεχώρησε με διαθήκη στην ενορία τον Ναό του. Ο αείμνηστος ιερέας απέθανε το 1836 και ετάφη εκεί. Η ενορία τότε, είχε έναν Ιερέα και 50 οικογένειες. (Σεραφείμ Ξενόπουλος Βυζαντινός, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 253).

Επίσης, είχε 5 τεμάχια κωράφια με 187 ελαιόδεντρα. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 45).

Κατεστράφη και πάλι ο Ιερός Ναός από τον βομβαρδισμό το 1941, και ανεγέρθη βυζαντινός το 1971. Στη συνέχεια τοποθετήθηκε ξυλόγλυπτο τέμπλο και ο ναός τοιχογραφήθηκε σχεδόν ολάκερος.

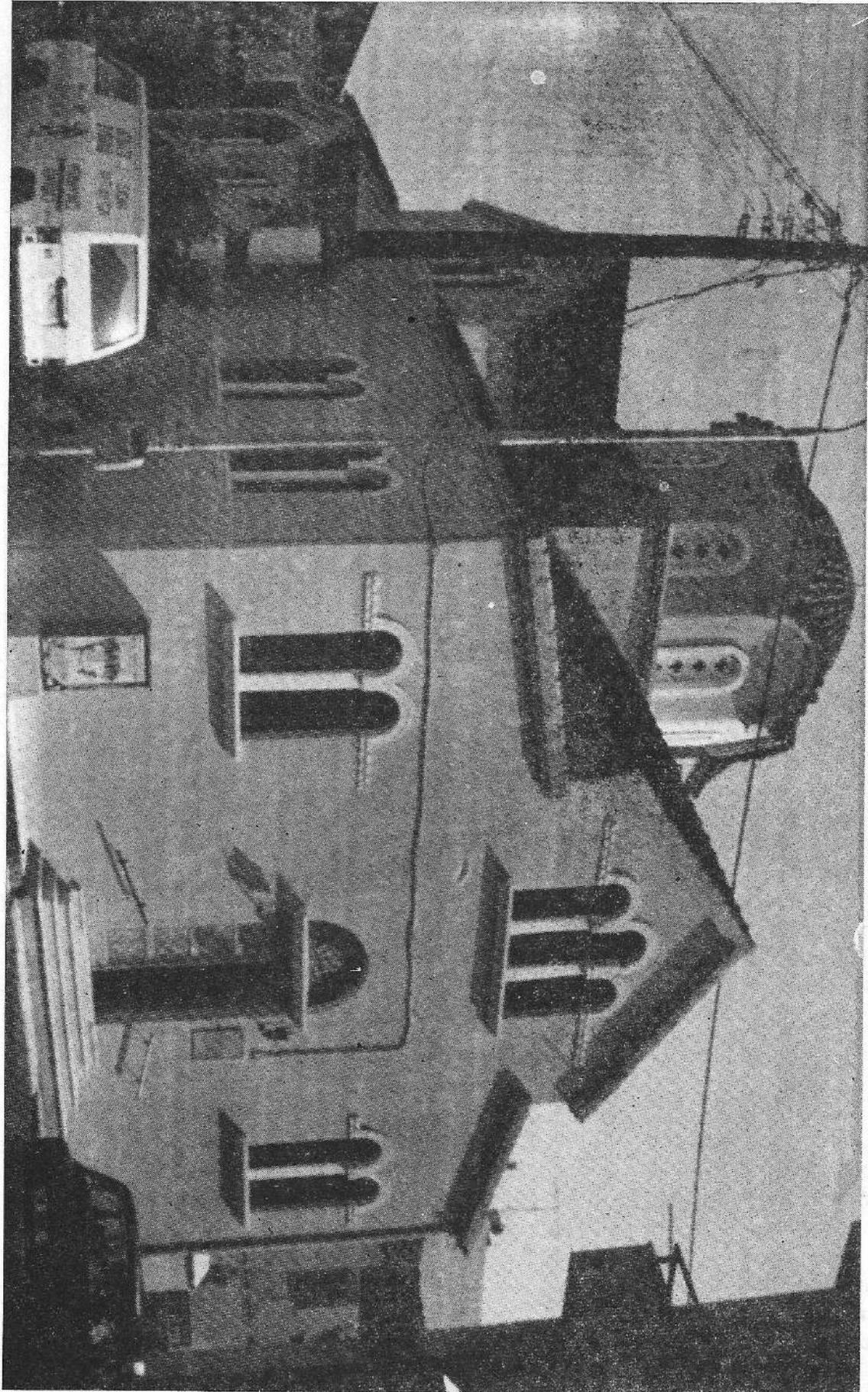
6. Η Ενορία Αγίου Αθανασίου

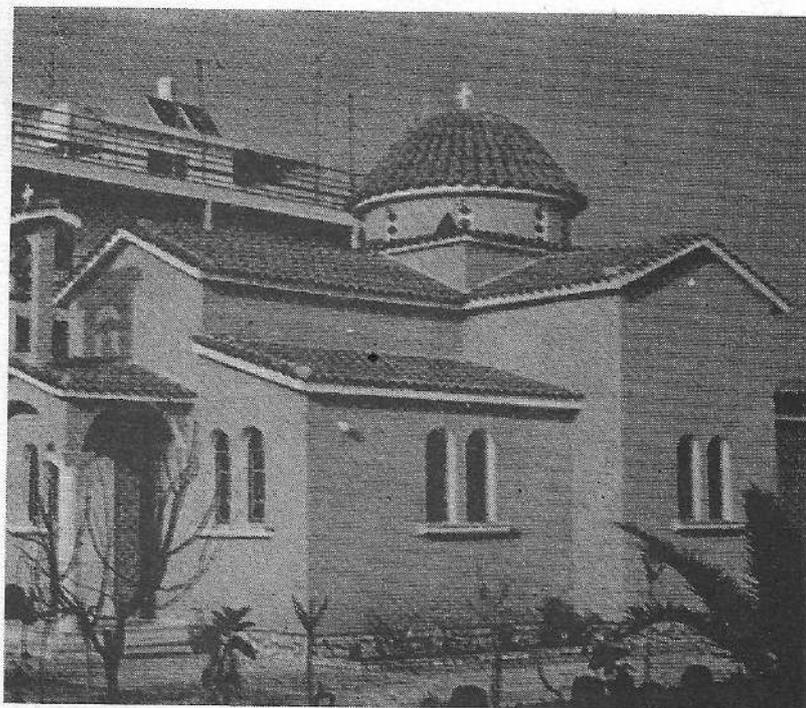
Αυτή, βρίσκεται στη συνοικία τότε, του Μεχμέτ, είχε έναν Ιερέα και 60 οικογένειες. (Σεραφείμ Ξενόπουλος, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 255). Υπάρχει αρχαία Εκκλησία μονόκλιτος Βασιλική, που ανεγέρθη από την οικογένεια Ιερέα Ιωάννου Γεωργούση το 1750. Ολόκληρος ο εσωτερικός ναός καλύπτεται με τοιχογραφίες, εξαιρετικής τέχνης του 1780. Οι περί της κεφαλές των αγίων στέφανοι είναι όλοι ανάγλυφοι από γύψο και χρυσωμένοι. Στη νοτιοανατολική πλευρά, στην αυλή, το ωραίο κωδωνοστάσιο...

Έχει ένα Ναΐδριο στη θέση «Μαργαρώνα» ημών επ' ονόματι των Γενεθλιών της Θεοτόκου. Ανεγέρθη επί Ενετοκρατίας από την οικογένεια Ξηρακιώτη. Κοιτά στο Ναό τούτο, ασκήτευε ο Μοναχός Μαργαρώνης.

Οι απόγονοι του Ξηρακιώτη, παρεχώρησαν αργότερα το παρεκκλήσι με χρηματική αμοιβή στον ιερό ναό του Αγίου Αθανασίου στην Πρέβεζα. Είχε τότε η Ενορία 1 μαγαζιά, 5 τεμάχια κωράφια με 243 ελαιόδεντρα και 59 στρέμματα σε κωράφια. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 42-44).

Ο ιερός ναός αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου

7. Η Ενορία Αγίας Παρασκευής

Αυτή βρισκόταν στη συνοικία, τότε, «Ομέρ Πασά» δυτικά της αγοράς. Ο Ναός ανηγέρθη το 1780 από την οικογένεια Σεργιάννη και παρεκωρήθη αργότερα στην οικογένεια Γαβανόζη και στη συνέχεια απ' αυτή στην Ενορία του συνοικισμού, με χρηματική αμοιβή. Είχε τότε, 1 Ιερέα από την οικογένεια Γαβανόζη και 40 οικογένειες. (Σεραφεΐμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 255). Επίσης είχε τότε 5 τεμάχια κωράφια με 97 ελαιόδεντρα και 3 σπιτάκια. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 46-47).

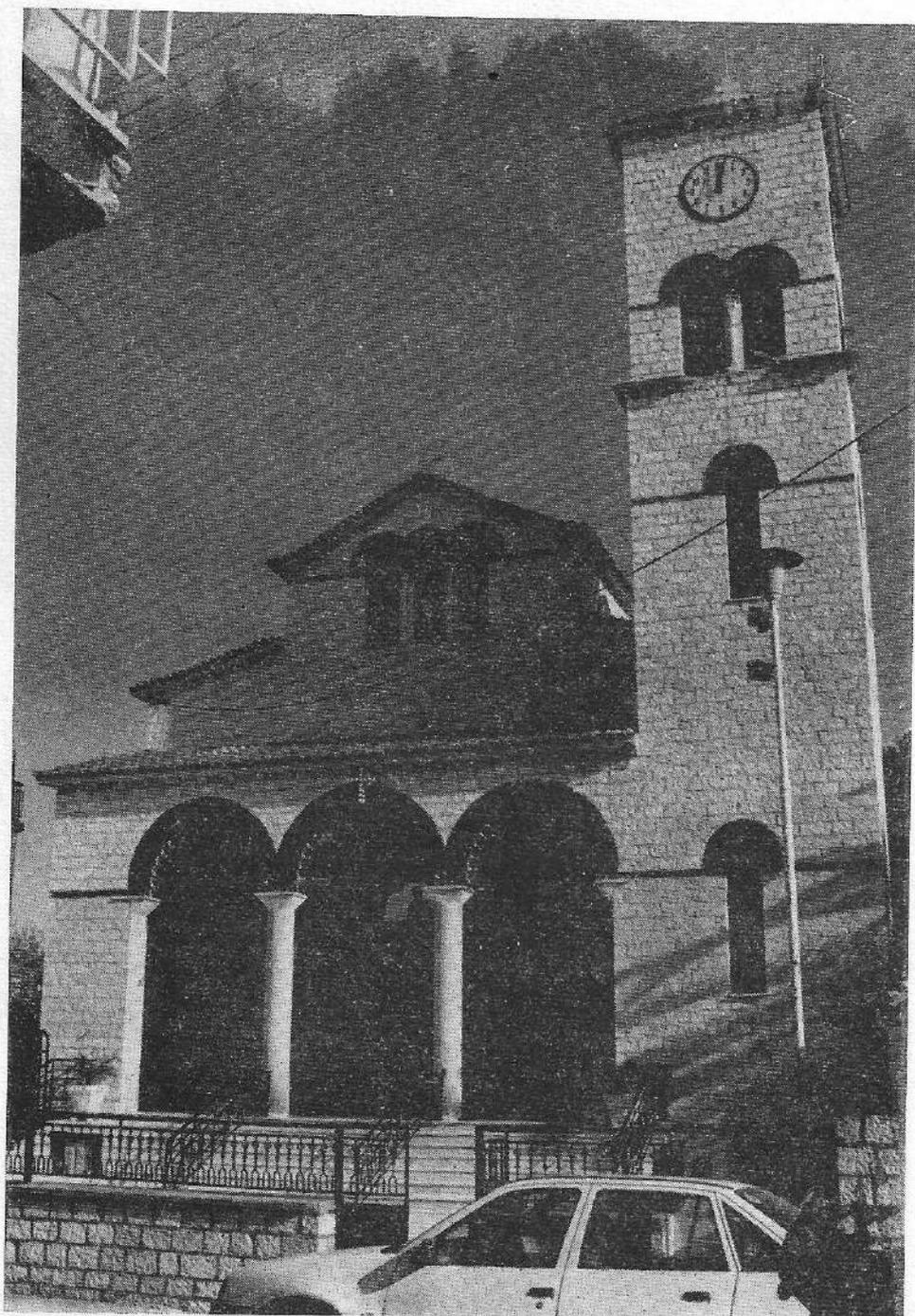
Η Ενορία αυτή συγχωνεύθηκε και ο ναός από το 1922 αποτελεί παρεκκλήσι της Ενορίας Αγίου Κων/νου και Ελένης της πόλης Πρέβεζας.

Ο ναός ανηγέρθη πρόσφατα από τον Κωνσταντίνο Σταθόπουλο και τους ευσεβείς χριστιανούς της πόλης, το 1982. Είναι τρίκλιτος βυζαντινός μετά τρούλου. Έχει τοιχογραφηθεί σχεδόν ολόκληρος. Είναι «προσκυνηματικός» ο νέος ναός και ανήκει στην Ιερά Μητρόπολη Πρέβεζας.

8. Η Ενορία Αγίου Βασιλείου

Αυτή βρίσκεται στην παλαιά συνοικία «Προύσα». Χτίστηκε πάνω σε αρχαίο να-ίδριο, από την οικογένεια Δεβάρη. Παρεκωρήθη στους ενορίτες προς κοινή χρήση από τον Ιερέα Βασίλειο Δεβάρη, με χρηματική αποζημίωση. Είχε τότε 1 Ιερέα και 50 οικογένειες. (Σεραφεΐμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 253). Ως ιδιοκτησία, είχε τότε 2 τεμάχια κωράφια, με 133 ελαιόδεντρα, 1 σπίτι και 1 οικόπεδο. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 45-46). Κατά το 1880, ο ετοιμόρροπος ιερός Ναός, επισκευάσθηκε, εστερεώθηκε και εκαλλωπίσθηκε. Σ' αυτόν το ναό ο Αλέξ. Φιλαδελφεύς βρήκε ωραιότατες βυζαντινές εικόνες, του ΙΑ'

μέχρι ΙΕ' αιώνας!.. Ερειπωμένος και πάλι, ανηγέρθη από θεμελίων το 1960-65 μεγαλοπρεπής τρίκλιτος ναός χωρίς τρούλο. Τοποθετήθηκε μαρμαρόγλυπτο τέμπλο και τοιχογραφήθηκε σχεδόν ολόκληρη. Έχει ένα παρεκκλήσι, του Προφήτη Ηλία.

Ο ιερός ναός αγίου Βασιλείου

9. Η Ενορία Προφήτου Ηλία

Αυτή βρισκόταν στη παλαιά συνοικία «Καφενέδες» δυτικά της πόλης. Η Εκκλησία χτίστηκε κατά το 1717-1797 από την οικογένεια Παπα-Στάμου. Αργότερα παρεκωρήθη στους ενορίτες και εκρησίμωσε ως νεκροταφείο. (Σεραφείμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτας-Πρεβέζης*, 1884 σελ. 254). Είχε τότε ο Ιερός Ναός ιδιοκτησία 5 τεμάχια χωράφια με 97 ελαιόδεντρα και 3 σπτάκια. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 46-47). Σήμερα κτίσθηκε και αποπερατώθηκε νέος Βυζαντινός μετά τρούλου Ιερός Ναός, ολόκερος από μπετό. Είναι παρεκκλήσι του ενοριακού ναού Αγίου Βασιλείου πόλης Πρέβεζας.

10. Η Ενορία Κοίμησης της Θεοτόκου

Αυτή βρίσκεται στη συνοικία της «Αγοράς». Η ενοριακή Εκκλησία είναι δίπλα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Ανηγέρθη από θεμέλια το 1873 από την οικογένεια Ζαλογγίτη. Παρεκωρήθη αργότερα στους ενορίτες παρά του ιδίου Ιερέως. Είχε 1 Ιερέα και 50 οικογένειες. (Σεραφείμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτας-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 254). Είχε τότε, κτηματική περιουσία 3 τεμάχια χωράφια με 97 ελαιόδεντρα, 1 μαγαζί και 2 σπίπα. (*Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 47-48).

Εσωτερικά ο ναός έχει ξυλόγλυπτο τέμπλο και Αρχιερατικό θρόνο. Αξιόλογες φορητές εικόνες και τοιχογραφίες. Ο ναός της άλλοτε Ενορίας Αγίων Αποστόλων - που καταργήθηκε το 1922 - αποτελεί σήμερα παρεκκλήσι της Ενορίας Κοίμησης της Θεοτόκου. Επίσης, το Ναΐδριο του Αγίου Αποστόλου Ανδρέου, βορειοανατολικά της Π.Α.Υ.Π., είναι της ενορίας Κοίμησης της Θεοτόκου.

11. Η Ενορία Αγίων Αποστόλων

Αυτή βρίσκεται στην συνοικία «Τσαβαλοχώρι» κτήμα τότε, των οικογενειών των Ιερέων Φούσκαρη και Ιωάννη Πρωτοπαπά. Παρεχωρήθη στους ενορίτες με χρηματική αμοιβή κατά το 1839 προς κοινή χρήση. (Σεραφείμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 255). Είχε στην ιδιοκτησία της 6 τεμάχια χωράφια με 297 ελαιόδεντρα και 1 σπίτι. Ο Ναός βομβαρδίσθηκε το 1941 και ανηγέρθη στην ίδια θέση παρεκκλήσι που ανήκει σήμερα στην ενορία Κοίμησης της Θεοτόκου. Για τα κτήματα βλέπε: *Κτηματική Μητροπόλεως 1909*, αριθ. κωδ. 87, σελ. 44-45.

ΖΩΣΕΣ ΕΝΟΡΙΕΣ ΠΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

1. Η Ενορία γενικά ιστορικώς

Η Ενορία αποτελεί το κύτταρο της Εκκλησίας, αλλά και τη μικρογραφία της Εκκλησίας. Όπως το κύτταρο είναι η θεμελιώδης μονάδα του όλου οργανισμού του σώματος, έτσι και η Ενορία αποτελεί το θεμελιακό στοιχείο του θεοσυστατου οργανισμού της Εκκλησίας.

Η Ενορία, όμως, αποτελεί και μικρογραφία του συνόλου της Εκκλησίας, γιατί σ' αυτήν επιτελείται «εν μικρώ» ό,τι επιτελείται στο πλήρωμα της Εκκλησίας. Επίσης η Ενορία αποτελεί ιερό δεσμό, ο οποίος θεσμοθετήθηκε όντως με θείο φωτισμό μέσα στην ανέλιξη των χρόνων και των εποχών, για την αποδοικότερη λειτουργία της Εκκλησίας. Αυτή την εξέλιξη της Ενορίας μέσα στην Ιστορία, ιδιαίτερα στους χρόνους της Τουρκοκρατίας, θα προσπαθήσω να περιγράψω σύντομα.

2. Η Οργάνωση της Ενορίας

Γενικά στους χρόνους της Τουρκοκρατίας, από το δεύτερο ήμισυ του ΙΕ' αιώνας μέχρι της αρχές του ΙΖ' αιώνας, στη συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας Πρέβεζας άρχισε να διαπλάσσεται η έννοια της ενορίας ως θεσμού ή συστήματος διοικήσεως της Εκκλησίας, ως βασικής μονάδος Οργανώσεως της Εκκλησιαστικής Ζωής. Αυτό συνέβη για δύο λόγους, ένα τυπικό και ένα ουσιαστικό.

Τυπικός λόγος: η Ενορία ήταν η εδαφική περιοχή της Εκκλησιαστικής περιφέρειας στην οποία υπήρχε ένας *Ναός* και ένας *Ιερέας* που λειτουργούσε σ' αυτόν.

Ουσιαστικός λόγος: η Ενορία προσέλαβε πολιτική έννοια, γιατί απετέλεσε μονάδα οργανώσεως της πολιτικής ζωής των ραγιαδών, παράλληλα με την οργάνωση της εκκλησιαστικής ζωής τους.

3. Η Διοίκηση της Ενορίας

Κυρίως οι λόγοι, οι οποίοι συνετέλεσαν, από το δεύτερο ήμισυ του ΙΕ' αιώνας μέχρι της αρχές του ΙΖ' αιώνας, ν' αρχίσει στη συνείδηση του πληρώματος της Εκκλησίας Πρέβεζας να διαπλάσσεται η έννοια της Ενορίας ως θεσμού ή συστήματος διοικήσεως της Εκκλησίας και μάλιστα ως βασικής μονάδος οργανώσεως της εκκλησιαστικής ζωής των μελών της, ήταν:

α. Το ποικιλόμορφο εκκλησιαστικό καθεστώς που ίσχυε στις τουρκοκρατούμενες πόλεις της δικαιοδοσίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Γιατί οι ραγιαδες, πεζόμενοι απο τους κατακτητές, αλλά και από τις εκκλησιαστικές οικονομικές επιβαρύνσεις, συσπειρώθηκαν υπό τη σκέπη της τοπικής Εκκλησίας σε ομάδες, αναπτύσσοντας ανάλογες διαπροσωπικές και κοινοτικές μεταξύ τους σχέσεις.

β. Η συνοίκηση με αλλοθρήσκους ή ετεροδόξους ή σχισματικούς ή οποία ανάγκασε τους υποδούλους Πρεβεζάνους να συσπειρώνονται σε κάποια περιοχή ή συ-

νοικία, που έπαιρνε το όνομά της από το ναό που υπήρχε σ' αυτήν.

γ. Το ιστορικό γεγονός της εκκοσμικεύσεως της Εκκλησίας που διεμόρφωσε νέο Εκκλησιαστικό ήθος. Όχι μόνον οι λαϊκοί συμμετείχαν ως δημογέροντες, πρωτομάστορες ή Εκκλησιαστικοί Επίτροποι στη διοίκηση και διαχείριση των της τοπικής μας Εκκλησίας, αλλά και η Εκκλησιαστική Οργάνωση συνδέθηκε με τις λατρευτικές, πολιτιστικές, και οικονομικές ανάγκες των υποδούλων. *Ή αλλιώς, ταυτίστηκε η κοινωνική και η θρησκευτική ζωή των υποδούλων Πρεβεζάνων.*

δ. Η ενεργός συμμετοχή των λαϊκών όχι μόνο στη διοίκηση των ενοριακών ναών και τη διαχείριση της περιουσίας τους, αλλά και στην ίδρυσή τους προς εξυπηρέτηση των λατρευτικών τους αναγκών, αποτρέπει την ειδοποιό διαφορά που χαρακτηρίζει αυτή καθ' αυτή την έννοια της Ενορίας ως της τοπικής μας Εκκλησίας, σαν βασικής μονάδας Οργανώσεως της Εκκλησιαστικής ζωής των μελών της.

Ο θεσμός της Ενορίας προέκυψε από την ιστορική πραγματικότητα και αναγκαιότητες. Γι' αυτό και οι Εκκλησιαστικές αρχές, αν και καθ' αρχάς με ανοχή, αργότερα όμως - άγνωστο πότε - εισήγαγαν στις δεήσεις της εκτενούς την προσθήκη *«υπέρ των ενοριτών, επιτρόπων, συνδρομητών του αγίου ναού τούτου»* (Φυλλάδα Θ. Λειτουργίας).

4. Ο θεσμός της Ενορίας

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, όπως με την αυτονομία τους οι Πρεβεζάνοι κατόρθωσαν όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να αναζωπυρωθούν πολιτικώς και οικονομικώς, έτσι και με το θεσμό της Ενορίας κατόρθωσαν να διατηρήσουν αλώβητη την Ορθόδοξη πίστη τους.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα που χαρακτηρίζει αυτό καθ' αυτό το πραγματικό γεγονός της Ενορίας είναι η ενεργός συμμετοχή των λαϊκών Πρεβεζάνων ως δημογερόντων, πρωτομαστόρων ή Εκκλησιαστικών Επιτρόπων τόσο στα της διοικήσεως των Ενοριακών ναών και διαχειρίσεως της περιουσίας τους, όσο και στην ίδρυση των Ναών, για τη θεραπεία των λατρευτικών αναγκών αυτών των ιδίων.

Βέβαια αυτή την εκκοσμίκευση της Εκκλησίας που προήλθε από την ιστορική αναγκαιότητα, δηλαδή το τότε ισχύον Εκκλησιαστικό καθεστώς, και είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση νέου Εκκλησιαστικού ήθους, την ανέχθηκαν μεν οι Εκκλησιαστικές αρχές, αλλά κανένα νομοθετικό όργανο του κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου δεν ασχολήθηκε συστηματικά για την οργάνωση και διοίκηση των Ενοριών κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Οι ναοί τότε δεν αποτελούσαν μόνο τόπο λατρείας, αλλά και χώρο συναθροίσεως των Ενοριτών προς συζήτηση και επίλυση διαφόρων προβλημάτων. Ο κάθε ναός διοικούνταν αφ' ενός από τους Εκκλησιαστικούς Επιτρόπους και τον Ιερατικό Προϊστάμενο, και αφ' ετέρου από τα υπερκείμενα εκκλησιαστικά όργανα, τον κατά τόπο αρχιερέα και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι Ιερείς έπρεπε να έχουν όχι μόνο τις προϋποθέσεις που όριζαν οι Κανόνες, αλλά και τη συγκατάθεση των δημογερόντων, μερικών εγκρίτων πολιτών και των Εκκλησιαστικών Επιτρόπων.

Απαραίτητος, βέβαια, όρος διατηρήσεως της θέσεώς τους ήσαν η καταβολή των δικαιωμάτων υπέρ του αρχιερέως και του Πατριάρχου. Εξ' αιτίας του ισχύοντος τότε Εκκλησιαστικού καθεστώτος οι υποχρεώσεις των Ενοριών ήταν πολλές και δυσβάστακτες. Εν τούτοις, με τις συντεχνίες τους οι Ενορίτες ενίσχυαν κτηματικώς και οικονομικώς τους Ενοριακούς ναούς - καθώς περιγράψαμε σε κάθε ενορία παραπάνω - και το επιτελούμενο φιλανθρωπικό τους έργο!..

5. Η Φιλανθρωπία της Ενορίας

Η κάθε Ενορία είχε τον Εφημέριο, τον Ιεροψάλτη, τον Επίτροπο, το νεωκόρο ή γυναίκα. Αυτή κατοικούσε μέσα σ' ένα κελί, σκούπιζε το Ναό, άναβε τις κανδήλες και έκανε τις λοιπές εργασίες στην Εκκλησία και τον περίβολό της. Ο περίβολος του Ναού, χρησιμοποιούνταν για την ψυχαγωγία των ενοριτών και τα πανηγύρια τους, για τους Γάμους και τις καρές των μελών της Εκκλησίας...

Όλοι οι Ναοί είχαν περίβολο. Μέσα σ' αυτόν είχαν κελιά, μικρά σπιτάκια. Στα κελιά, κάθονταν φτωχοί, που δεν είχαν σπίνα και δυστυχούσαν. Επήγαιναν εκεί και εκάθονταν και οι Ενορίτες τους μεταχειρίζονταν, τόσο τους άνδρες αυτούς καθώς και τις γυναίκες, στις έξω και μέσα δουλειές των και εζούσαν.

Στους αδύνατους και γέροντες μαζί με τον Εφημέριο κι ο κάθε ενορίτης τους έστελνε ό,τι προαιρείτο. Ψωμί, λάδι, ελιές, φαγι, ξύλα και λοιπά. Τις γυναίκες αυτές οι ενορίτισσες τις έπαιρναν σε θελήματα και άλλες δουλειές. Να γνέθουν νήματα μάλλινα, μετάξια και υφάσματα πανιών και κάθε άλλη δουλειά, μέσα κι έξω, στα σπίτια. Τον καιρό του Ελαιώνος να μαζεύουν ελιές στο αγρόκτημα, σκάλο στα χωράφια και λοιπές δουλειές. Και ζούσαν οι φτωχοί ακτήμονες νέοι, γέροι, γριές, δίκως να πηγαίνει κανένας να διακονεύει...

Ήταν και μια συνήθεια στην πόλη της Πρέβεζας. Κάθε ενορίας οι Ιερείς και οι Άρχοντες, Προεστοί και Επίτροποι, την παραμονή των Χριστουγέννων και την Ανάσταση του Χριστού διόριζαν δυο νοικοκυραίους και έναν Κληρικό και τους έδιναν την άδεια να περιέλθουν τα συνάφια και όλη την πόλη, να συνάζουν ό,τι προαιρείται ο καθένας, ομοίως και από τους επιτρόπους των Εκκλησιών, να δίνουν κάτι από τα συναγμένα της Εκκλησίας. Και με αυτά τα συναγμένα αγόραζαν παπούτσια, μαντήλια για τις γυναίκες, φέσια για τους άνδρες, διάφορα τρόφιμα και από λίγα χρήματα. Και τα μοίραζαν στους κατοικούντες στα κελιά των ναών και στους φτωχούς Ενορίτες...

Πρέβεζα: Το κτίριο της Μητρόπολης

6. Οι Ιεροψάλτες της Ενορίας

Επί Τουρκοκρατίας, οι ψάλτες της πόλης Πρέβεζας, προέρχονται από την τοπική Εκκλησία, από τα μοναστήρια, από τα αναλόγια των ψαλτάδων. Που υπηρέτησαν τα ψαλτικά αναλόγια και ανάλωσαν την ζωή τους υμνολογώντας «εσπέρα και πρωΐ και μεσημβρία» και ο λάρυγγάς τους βράκνιασε πολλές φορές ψέλνοντας το Θεό και τους αγίους. Ήταν άνθρωποι που πρέπει να γίνουν γνωστοί, γιατί και τα ονόματά τους καλά δεν γνωρίζουμε, σε μας τους Νέους Πρεβεζάνους και να αποδοθεί η πρέπει τιμή και ευγνωμοσύνη, στα μέλη της Ιεροψαλτικής, που διακόνησαν και επάνδρωσαν τα Αναλόγια των Ιερών Ναών της πόλης Πρέβεζας επί Τουρκοκρατίας. Γνωστοί Βυζαντινοί Μουσουργοί ψαλτάδες, που περισυνέλεξα τα ονόματά τους από επιγραφές σε Εκκλησιαστικά βιβλία των Ενοριών πόλης Πρέβεζας, είναι οι παρακάτω: Παπάς Δημήτριος, Παπακώστας Χρήστος, Μαλιτζός Ανδρέας, Μαλιτζός Αναστάσιος, Αρταβάνης Άγγελος, Δρόσος Αριστείδης, Καναβυσός Δημήτριος, Λεβέντης Βασίλειος, Πεπόνης Θωμάς, Ρέντιος Ευστράπος, Ρέντιος Ελευθέριος, Τσαντούλας Γεράσιμος, Τσούμας Θωμάς, Τόλιας Ιωάννης, Χατζάρας Μιχαήλ και άλλοι άγνωστοι. Οι πιο πολλοί από αυτούς υπήρξαν και μελουργοί.

Επίσης μερικοί, όπως πληροφορήθηκα από σεβαστούς γέροντες Ιερείς και λαϊκούς Πρεβεζάνους, είχαν υπομονή και επιμονή, μετέδιδαν στους μαθητευόμενους Ιεροψάλτες, ό,τι είχαν συλλέξει, ως εργατική μέλισσα, οι ίδιοι από τη συνεχή μελέτη των κλασικών μουσικών κειμένων. Στη τεχνική των ήχων είχαν τα κλειδιά, για να ανοίγουν έμπροσθεν των διδασκομένων κατά την εκτέλεση των μαθημάτων τις λεπτότατες αποχρώσεις αυτών.

Ο Ιεροψάλτης Παπακώστας Χρήστος, έγραψε ότι: «η ψαλτική τέχνη είναι μία αδιάλειπτος προσευχή δι' αυτό, όταν ψάλλει κανείς να προσεύχεται με κατάνυξιν και προσευχήν, ώστε οι πιστοί να μεταρσιώνονται και να δέχονται την θείαν μέθεξιν» (Παρακλητική, εκδ. Δημ. Θεοδοσίου 1778, σελ. 2).

Η τοπική παράδοση λέει ότι μερικοί Ιεροψάλτες ήταν άριστοι, πραγματικοί άρχοντες στα ιερά στασίδια, φωνές χειμαρρώδεις, στεντόρειες, ευλύγιστες - βάθος, ύψος και πλάτος - επλήρουν τις ψυχές των πιστών, ως η πρωϊνή δροσιά τα πρόσωπα, όταν έψαλλαν στους Ναούς της Πόλης Πρέβεζας.

Η καλλιτεχνική τους ευαισθησία δεν ήταν επιδερμικού χαρακτήρος, αλλά τον ψυχικόν των κόσμο επιρπόλει ο θείος σπινθήρας. Είχαν κατανοήσει ότι η ψαλτική τέχνη ολοκληρώνεται, όταν κινείται στην θεία πνευματική σφαίρα. Ήταν ταπεινοί, γιατί εγνώριζαν από πείρα ότι οι Ιεροψάλται πρέπει να εντρυφούν και μα μελετούν μέρα και νύχτα τα κλασικά κείμενα. Όταν έψαλλαν μετέφεραν τη Θεολογία στις ψυχές των πιστών, που σκιρτούσαν από αγαλλίαση. Η ορθοφωνία των, το ήθος και το ύψος ήτο κάτι άλλο...

Ο Εφημέριος του Αγίου Χαραλάμπους τότε, Σπύρος Κύργος γράφει: «Τί να ενθυμηθεί κανείς από τας εκτελέσεις των μαθημάτων των Ιεροψαλτών! Τα Δοξαστικά, τας Δοξολογίας, τα Χερουβικά, Άξιον Εστίν και λοιπά. Δοσμένοι ολοκληρωτικά στην Θεία Τέχνη, επίστευαν ότι έκαμαν Ιεραποστολή». (Παρακλητική, εκδ. Δημ. Θεοδοσίου, 1778, σελ. 3).

Η Εκκλησιαστική Βυζαντινή Μουσική, παρά τις δοκιμασίες του λαού της πόλης μας, τα λαμπρά και υπέροχα θεία τροπάρια της ψαλτικής τέχνης παραδίδονται από γενεά σε γενεά χωρίς διακοπή, επί Τουρκοκρατίας και μετά την απελευθέρωση της πόλης Πρέβεζας.

ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΠΟΛΗΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

1. Ο Ιερέας μέσα στην Ενορία

Ο Ιερέας μέσα στην Ενορία, σ' αυτό το κύτταρο του Εκκλησιαστικού οργανισμού, αποτελεί τον πυρήνα, γύρω από τον οποίο κινείται η όλη ενοριακή ζωή. Ο Ιερέας αποτελεί τον υπεύθυνο ηγέτη οργανωτή, εμπνευστή και καθοδηγητή της Ενορίας. Είναι ένας μικρός επίσκοπος αλλά και ο θείω δικαίω υπεύθυνος έναντι του Επισκόπου, υπό τας διαταγές και την εποπεία του οποίου ενεργεί.

Η Εκκλησία του εμπιστεύθηκε το βαρύ έργο της διαποιμάνσεως των ενοριτών. Και το έργο αυτό πρέπει να γίνεται «εν κόπω και μόχθω», με πόνο και δάκρυ πολύ. Με τη διαποίμανση και την υπευθυνότητα εκείνη που φθάνει μέχρι αυτοθυσίας. Τέτοιοι ήταν οι Πρεβεζάνοι Εφημέριοι ... Κληρικοί και Μοναχοί!

2. Στα χέρια του Ιερέα η Παιδεία

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, στον Ιερό Κλήρο της πόλης Πρέβεζας ήταν άρρηκτα ενωμένη η Ορθόδοξη πίστη και η Πατριωτική. Η παιδεία βρισκόταν στα χέρια του Ιερέα. Επίσημα κι ανεπίσημα, φανερά και κρυφά σχολεία κρατούσαν αναμμένο το λυχνάρι της Πρεβεζάνικης Παιδείας, με τη φροντίδα του Ιερού Κλήρου. Το ταπεινό αυτό λυχνάρι έμεινε αναμμένο, με πίστη και ελπίδα, στα πιο δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς. Ποιμενάρχες και Παπάδες μιλούν στην πόλη και τα χωριά, γράφουν νύχτα μέρα!.. Την ορθή διδασκαλία και διαφώπιση του ποιμνίου βλέπουμε ιδιαίτερα σε ορισμένους Κληρικούς, που αφιέρωσαν τον εαυτό τους στην ίδρυση σχολείων και δωρεάν τη διδασκαλία!.. Οι Πρεβεζάνοι παπάδες ιερούργούν ταυτόχρονα στο ναό του Κυρίου και στο ναό της Παιδείας. Τα ιερά βιβλία, το «Ψαλτήρι» και το «Οκτώηχι» γίνονται τα όπλα στα χέρια των παπάδων για να πολεμήσουν την αμορφωσιά. Τα Πρεβεζάνικα Ενοριακά, κρυφά και φανερά σχολεία κράτησαν σ' όλο το διάστημα της Τουρκοκρατίας αναμμένη τη λαμπάδα των Ελληνικών γραμμάτων. Εδώ μπορούμε ν' αποθαυμάσουμε αυτά τα ιερά κέντρα της Παιδείας των χρόνων της σκλαβιάς. Τα εκπαιδευτήρια, που έγιναν πνευματικές κυψέλες, καλλιέργησαν τα γράμματα, ανέδειξαν δασκάλους και συγγραφείς και θεμελίωσαν την Παιδεία της πόλης και της περιοχής Πρέβεζας.

Η δίψα που φούντωνε στην ψυχή του σκλαβωμένου Πρεβεζάνικου παιδιού για μόρφωση ήταν μεγάλη. Πήγαιναν να μάθουν γράμματα «πολύ προ της ίδρυσης της Σχολής του Πάτερ Κοσμά», καθώς γράφει ο παπα-Σπύρος Κύργος του Αγίου Χαράλαμπους, (*Μηνιαίο Μαρτίου*, εκδ. Δημ. Θεοδοσίου, 1761, σελ. 3).

Για να φοιτήσουν τα παιδιά στα «κρυφά σχολεία» ξεκινούσαν νύχτα, με το θαμπό φως του φεγγαριού, κρυφά από τα μάπα του Τυράννου. Η κάθε μάνα τα κατευδώνει με την ευχή του Χριστού και της Παναγίας. Η καρδιά των έτρεμε. Υπήρχε φόβος να μην τα ξαναδούν. Μα προημούσαν να διακινδυνεύσουν τη ζωή των παιδιών των παρά να τ' αφήσουν αγράμματα, άθρησκα και κατά συνέπεια εύκολη λεία των κατακτητών Τούρκων. Σε κάθε βήμα τους έξω αντίκρυζαν τον τρόπο. Τρόμαζαν καθώς γράφει ο παπα-Σπύρος Κύργος, «από φόβο μήπως τ' αρπάξουν, μήπως σκοτώσουν τους γονείς τους, μήπως απειλήσουν την ηθική ακεραιότητα της μάνας και της αδελφής» (*Μηνιαίο Μαρτίου*, εκδ. Δημ. Θεοδοσίου, 1761, σελ. 3).

Ιεροδάσκαλοι γνωστοί είναι: οι Ιερομόναχοι Σαμουήλ Καλός και Βενέδικτος, οι Ιερείς: Παναγιώτης Μπατσούλης, Βασίλειος Δεβάνης, Παναγιώτης Τζουράκης, Σπυ-

ρίδων Κύργιος κ.α. Απ' αυτούς μερικοί δίδαξαν στη Δημόσια Σχολή «Θεοφάνειο» της Πόλης. (Σεραφείμ Ξενοπούλου, *Ιστορία Άρτης-Πρεβέζης*, 1884, σελ. 252-253).

Οι παπα-δάσκαλοι των ενοριών συμβόλιζαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας την αντοχή της Ορθοδοξίας και της Πατρίδας εναντίον των άπιστων κατακτητών. Η ηθική προσωπικότητά τους, η ακεραιότητα στο χαρακτήρα, στην αποστολή τους, ανέδειξαν τους παπα-δασκάλους ηγετικές κοινωνικές φυσιογνωμίες!..

Αυτές οι μορφές των παπα-δασκάλων Πρεβεζάνων ζωντανεύουν στη μνήμη μας. Τους κρωστάμε τόσα πολλά! Μέσ' στην ψυχή μας διαβάσει κανείς τη διδαχή τους! Αυτοί ήταν οι υποθηκοφύλακες της Πρέβεζας, που καταδιωγμένη κι αλυσοδεμένη βρίσκει καταφυγή στη θολωτή Εκκλησία!.. Αυτοί ήταν οι πνευματικοί κι εθνικοί φάροι που με τα «Κρυφά Σχολεία» έδιναν και στους άλλους το κουράγιο να πιστεύουν, πως όλα δεν κάηκαν και πως το «ποθούμενον» δεν θ' αργήσει να γίνει πραγματικότητα. Τα τριμμένα ράσα, των παπα-δασκάλων Πρεβεζάνων έγιναν σύμβολα και προσφορά στην Παιδεία και την Ελευθερία του Γένους!..

3. Αγώνες Κλήρου Πόλης Πρέβεζας

Στους τέσσερις αιώνες της Τούρκικης σκλαβιάς, ο Πρεβεζάνικος Κλήρος στάθηκε ο ακρογωνιαίος λίθος, που στήριξε την Ορθόδοξη πίστη και Εκκλησία και παράλληλα το Ελληνικό Έθνος. Γνώρισε διώξεις και μαρτύρια, αλλά έμεινε άκαμπος στο υπέρτατο χρέος.

Οι αγώνες και τα έργα των Πρεβεζάνων Κληρικών λογίων, έγιναν οι λίμνες που έφθειραν λίγο λίγο τις αλυσίδες της δουλοσύνης.

Ο Ιερός Κλήρος οδήγησε τον Πρεβεζάνικο λαό από την πίκρα και το σκοτάδι της ραγιαδοσύνης κατευθείαν στην αιθρία και το άστραμα του ... Εικοσιένα! Αιώνες κι αιώνες τροφοδοτεί με την ανόθευτη πνευματική τροφή και υφαίνει την αρετή, που σαν φτάσει η άγια ώρα θα γίνει το φλόμπουρο της Λευτεριάς, η μεγάλη πράξη της θυσίας!

Στις μεγάλες και σκληρές εθνικές μας ημέρες οι κληρικοί στέκονταν με πόνο και στοργή πατρική κοντά στον Πρεβεζάνικο σκλαβωμένο λαό, φύλακες του Έθνους του, ενσαρκαίτες της Πίστεώς του και ποιμένες της Πρεβεζάνικης, της Ελληνικής Ελευθερίας!..

Ποιμενάρχες και παπάδες, τρέχουν, μέρα νύχτα, στην πόλη και την ύπαιθρο της Πρέβεζας, μιλούν και συμβουλεύουν. Μέσα στην πίστη τη θρησκευτική αρχίζουν να περιλαμβάνουν και τη πίστη την πατριωτική. Γίνονται οι εθνικοί Απόστολοι της «Φιλικής Εταιρείας»!

Τότε, ο πρωτεργάτης παπα-Σπύρος Κύργιος μυήθηκε στη «Φιλική Εταιρεία» και στη συνέχεια μύησε πολλούς κληρικούς και προκρίτους της πόλης Πρέβεζας. Η εθνική αυτή δράση του παπα-Σπύρου, όταν έγινε γνωστή στους Τούρκους, προκάλεσε την οργή των εναντίον του.

Αυτός όμως, εργάσθηκε ανυποχώρητα για τα εθνικά συμφέροντα και απομάκρυνε πολλές φορές τους κινδύνους που κρεμόντουσαν πάνω από το ποίμνιό του. Αυτός στην πόλη και την επαρχία τους ευλόγησε τα όπλα, τα όπλα του δίκαιου αγώνα τους. Αυτός ενεθάρρυνε τους αγωνιστές με το κήρυγμά του, στήριξε το ηθικό τους και φρόντισε για την οικονομική τους ενίσχυση.

Εντύπωση προξενεί και η δραστηριότητα, κυρίως των τολμηρών και θαρραλέων κληρικών της πόλης Πρέβεζας, που μετέβαιναν στις φυλακές στα «Παλιοσάραγα» του Αλή Πασά, στη Βάση, να παρηγορήσουν και μοιράσουν τρόφιμα στους φυλα-

κισμένους. Μαζί με τα φαγητά μετέδιδαν πληροφορίες και έπαιρναν ειδήσεις χρήσιμες για τον Μητροπολίτη και τους δημογέροντες...

Οι παπάδες, επίσης, της πόλης Πρέβεζας, κατά εντολή του Μητροπολίτη τότε, έπαιρναν απόρρητες επιστολές και τις μετέφεραν μέσα στα καλυμμαύκια τους, απέναντι στο Ελληνικό Άκιο. Στην επιστροφή έπαιρναν από τους Έλληνες αξιωματούχους απαντητικές επιστολές και πληροφορίες για τον Μητροπολίτη τους. Είναι χαρακτηριστικές οι διηγήσεις και σήμερα με το έργο του Ιερού Κλήρου σ' όλο τον Εθνικό Αγώνα της Πρέβεζας.

Με τόλη και αποφασιστικότητα έλαβαν μέρος ανυποψίαστοι κληρικοί για την μεταφορά όπλων τα οποία έφεραν από το Άκιο στην Κυανή Ακτή ψαρόβαρκες καλυμμένα με δίχτυα. Οι παπάδες της πόλης ξεκινούσαν νύχτα, μόνο το θαμπό φως του φεγγαριού φώτιζε το δρόμο τους. Μέσ' από τα περιβόλια, κρυφά από τα μάτια του τυράννου και κάτω από τα τριμμένα ράσα τους, χωρίς φόβο τ' αποθήκευαν στα υπόγεια του Μητροπολιτικού Μεγάρου... Προκινδυνεύοντας υπέρ του Έθνους μας!... Στη συνέχεια χύνανε τα όπλα και τα τοποθετούσαν μέσα σε ξύλινα κιβώτια και πάνω απ' αυτά τοποθετούσαν κεριά για τα ύποπτα μάτια των Τούρκων. Εν τω μεταξύ έρχονταν καλόγεροι με ζώα, τα φόρτωναν και τα μετέφεραν στα Μοναστήρια: Αγίου Δημητρίου Ζαλόγγου και Προφήτη Ηλία Ηλιοβουνίου. Εκεί διανέμονταν στους οπλαρχηγούς και αυτοί στη συνέχεια στις εθνικές ομάδες τους.

Η θρησκευτική ζωή των Πρεβεζάνων με επίκεντρο την Ενορία παρέμεινε η μόνη οργανωμένη ζωή, που κράτησε τα ζώπυρα της Πίστεως και του Έθνους και του έδωσε τα φτερά για την αντίσταση - καθώς θα δούμε στη συνέχεια - κατά του Τούρκου κατακτητή...

4. Οι θυσίες κλήρου πόλης Πρέβεζας

Μπροστάρης ο Πρεβεζάνος Κληρικός Σπύρος Κύργιος, κατά τα χρόνια 1910-12 κατετάγη στα Εθνικά κομιτάτα, ως οπλαρχηγός για την αποτίναξη του Τουρκικού ζυγού. Έφθασε με τους αντάρτες του μέχρι τη Μακεδονία και τη Βόρειο Ήπειρο. Επέστρεψε όταν τα ελληνικά στρατεύματα από την Άρτα κινήθηκαν προς απελευθέρωση της ιδιαίτερας του Πατρίδας - Πρέβεζας. Έλαβε μέρος στη μάχη της Αρχαίας Νικόπολης, την 20ή Οκτωβρίου 1912, μαζί με τους συμπατριώτες του Γιώργο Καστάνη και Κώστα Μπάλκο...

Εκεί ο παπα-Σπύρος Κύργιος, με θάρρος περιέρχονταν τους προμαχώνες και ενθάρρυνε όλο το στρατόπεδο με τη θεία ελπίδα και δύναμη του Τιμίου Σταυρού λέγοντας: «Να έχετε θάρρος και να στηρίζετε στον προστάτη των αδυνάτων, τον Παντοδύναμο Θεό και Σωτήρα μας Ιησού Χριστόν...» (Παρακλητική, εκδ. Δημ. Θεοδοσίου 1778, σελ. 3).

Μετά τη μάχη που έγινε στα υψώματα της Νικόπολης από το πρωί του Σαββάτου ως το απόγευμα της 20ής Οκτωβρίου 1912, και το βομβαρδισμό, από την πυροβολαρχία του Θεοδώρου Χαβίνη, της πόλης, αποφασίστηκε η παράδοσή της από τους Τούρκους...

Τα μεσάνυχτα της 20ης προς 21η, στο τότε Λιμεναρχείο - εκεί όπου σήμερα το Δημαρχείο -, έγινε σύσκεψη, στην οποία οι πρόκριτοι - χριστιανοί και Τούρκοι -, ο Μητροπολίτης Ιωακείμ, ο Δήμαρχος Χαλήλ Εφένδης, οι Πρόξενοι Αγγλίας και Αυστροουγγαρίας και ο Δήμαρχος Πρέβεζας Σκέφερης, έπεισαν τον Τούρκο στρατιωτικό διοικητή Ταγματάρχη Μεχμέτ Ασάφ να μην προβάλλει άλλη άμυνα και να παραδώσει την πόλη Πρέβεζα...

Τότε, εξουσιοδοτήθηκαν οι τρεις πρόξενοι, οι οποίοι συνοδευόμενοι και από τον εκπρόσωπο του στρατιωτικού διοικητή, διερμηνέα Σελιανιντίν, πήγαν στη Νικόπολη, όπου στις τρεις η ώρα τα ξημερώματα - ανέτειλλε η 21η Οκτωβρίου 1912, ημέρα Κυριακή - υπέβαλαν τους όρους παραδόσεως, που πρότεινε ο Μεχμέτ Ασάφ στον Έλληνα διοικητή του Αποσπάσματος, Ταγματάρχη Παναγιώτη Σπηλιάδη...

Ο Μητροπολίτης τότε Ιωακείμ Βαλασιάδης μετά του Ιερού Κλήρου, φέροντες τις λαμπρές των στολές, μετ' εξαπερύγων και φανών, μαζί με όλο το Ελληνοχριστιανικό ποίμνιο υπεδέχθη πανηγυρικός με σημαίες και κωδωνοκρουσίες τους ελευθερωτάς, τελέσας επίσημη Δοξολογία, στο Μητροπολιτικό Ιερό Ναό του Αγίου Χαραλάμπους!..

5. Εθνομάρτυρες Κληρικοί Πρέβεζας

Ο Πρεβεζάνος οπλαρχηγός παπα-Σπύρος Κύργιος, είναι ο τελευταίος ηρωϊκός κληρικός, που έλαβε μέρος στους Εθνικούς Αγώνες, της Απελευθέρωσης της Πρέβεζας!.. Γενικά, ο Ιερός Κλήρος της Πρέβεζας υπήρξε ο οδηγός του σκλαβωμένου λαού και το στήριγμά του. Προεκινδύνευσε του λαού, συντηρούσε τη σπίθα της λευτεριάς. Όλοι μαζί συνέβαλαν στη διάρκεια του μεγάλου αγώνα!

Ήταν μπροστάρηδες, γενναίοι και ήρωες αξεπέραστοι. Ο Κλήρος, ως επικεφαλής της εθνικής μας αντιστάσεως, στην οποία συμμετείχαν μια σειρά ολόκληρη νεομάρτυρες, ποτίζοντας το εθνικό δένδρο, αναδείχθηκε αντάξιος των περιστάσεων και άξιος της ευγνωμοσύνης και της αγάπης όλων μας!

Οι θυσίες του Ιερού Κλήρου Πρέβεζας, είναι πάρα πολλές. Πολλά θύματα στο βωμό της πίστεως και της Πατρίδας έχει να επιδείξει η τοπική Εκκλησία της Πρέβεζας δεκάδες, γνωστούς και αγνώστους κληρικούς. Γνωστοί είναι οι εξής:

Το 1803 ο Ιερομόναχος Ιωσήφ Γκινάκας ηγούμενος της Μονής Ζαλόγγου, το 1826 ο Επίσκοπος Ρωγών Ιωσήφ, το 1826 ο Αρχιμανδρίτης Γεράσιμος ο Ζαλογγίτης, το 1830 ο Ιερομόναχος Ανανίας, ηγούμενος Μονής Ζαλόγγου, το 1835 ο Ιερομόναχος Αγάπος, ηγούμενος της Μονής Προφήτη Ηλία, το 1897 ο Ιερέας Μιχαήλ Παπαγεωργίου, Εφημέριος Καμαρίνας Πρέβεζας.

Η αιματηρή όμως θυσία των, που συνετέλεσε τόσο πολύ στη διαφύλαξη των εθνικών μας πνευματικών θησαυρών, δεν είναι όσο θα έπρεπε γνωστή στους πολλούς. Δεν έχουν δημοσιευθεί λεπτομέρειες στις θυσίες τους και ο λαός της Πρέβεζας δεν γνωρίζει όσο πρέπει τον αγώνα των Ηρώων εκείνων Κληρικών!..

Γνωστοί και άγνωστοι Πρεβεζάνοι κληρικοί, «με ματωμένα ράσα», ένοπλοι μάχονταν στο πλευρό των πατριωτών. Και έδωσαν τη ζωή τους για την απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό. Αυτός ο ηρωϊκός Κλήρος μας, διδάσκει πάντοτε στις επερχόμενες γενεές το χρέος, την αυτοθυσία και τον πατριωτισμό!

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ: Είναι δυνατόν να λησμονηθούν οι ηρωϊκοί εκείνοι ρασοφόροι, κληρικοί και Μοναχοί, Πρεβεζάνοι, οι οποίοι και ενόπλιως έδρασαν στις μάχες των σκλαβωμένων πατριωτών μας;.. Προσφέροντας μια σειρά ολόκληρη από νεομάρτυρες, ποτίζοντας το εθνικό δένδρο, αναδείχθηκαν άξιοι των περιστάσεων!..

Τελικά, το συμπέρασμα από την αναδρομή που τόσο σύντομα επιχειρήσαμε να περιγράψουμε στο τρίτο κεφάλαιο είναι ένα: ότι δεν υπήρξε Κληρικός οιοδήποτε βαθμού, που να μη συμμετείχε με τον α' ή β' τρόπο, με υλική ενίσχυση ή προσωπική συμμετοχή στον απελευθερωτικό Αγώνα της Πρέβεζας!...

Ο οπλαρχηγός ιερέας Σπύρος Κύργιος μαζί με τον Γεώργιο Καστάνη